

Naar een mondig museum

NRC 01.12.06

Grote musea blazen te hoog van de toren in het afwijzen van vernieuwing, menen **Stijn Huijts, Edwin Jacobs en Meta Knol**. Hoogste tijd voor een anti-elitair museum.

I Langzamerhand brokkelt de traditionele, Europese rang- en standenmaatschappij af. Deze maakt plaats voor het 'geëmancipeerd burgerschap' naar Amerikaans model, waarbij iedereen met genoeg intelligentie, kennis, ervaring en kansen in theorie moet kunnen klimmen op de maatschappelijke ladder. In dit krachtenveld verandert ook de positie van de musea. Kunst is niet langer louter een elitekwestie. De keuze om al dan niet naar een museum te gaan, is niet vanzelfsprekend gekoppeld aan ontzag voor kunst, cultuur en cultureel erfgoed. Voor een jonge generatie is de mystieke ervaring van schoonheid soms zelfs bijzaak geworden. Deze generatie wil haar eigen stem laten gelden. Hier ligt een kans voor de musea om jongeren te helpen met het formuleren en ontwikkelen van hun persoonlijke positie in een complexe, gemonialiseerde werkelijkheid.

II Musea zijn van oudsher reservaten; afgeschermdes zones waarin zeldzame soorten worden beschermd tegen de buitenwereld.

Deze museale reservaten zijn traditioneel sterk verbonden met de heersende, maatschappelijke elite. Door het emancipatieproces dat in de twintigste eeuw werd ingezet, is niet alleen gemorrelt aan het elite denken in het algemeen, maar ook aan het bijbehorende masculiene egocentrisme en het dominante, westerse ethnocentrisme. Dit is een pijnlijk maar noodzakelijk proces, dat allerlei politieke, maatschappelijke en culturele confrontaties oplevert. Voor het mondig museum geldt: alleen een fundamentele herijking van de eigen positie in het maatschappelijke krachtenveld kan hun een zinvolle positie bezorgen in de hedendaagse cultuur. In plaats van zich op te stellen als traditionele bolwerken van blanke cultuur, zouden musea met gevoel voor actualiteit ook andersoortige impulsen moeten gaan oppikken. Want in het museale reservaat van de toekomst is ruimte en vrijheid voor iedereen met een nieuwsgierige geest: arm of rijk, man of vrouw, blank of zwart.

III Doordat ouderwetse bestuurders signalen van jongere generaties niet op waarde schatten, dreigt in de Nederlandse musea voor moderne en hedendaagse kunst een monocultuur te ontstaan. Een jong, mondig museum bevestigt geen heersende kunstopvattingen, maar stelt die – waar nodig – ter discussie.

IV Vernieuwing van de museale cultuur kan alleen plaatsvinden als de vicieuze cirkel wordt doorbroken van museumbestuurders en -directies die anticiperen en reageren

ten met een actuele zeggingskracht. Het museum kan op een fantastische manier navigeren door de geschiedenis; het kan herinterpreteren, leren en laten leren door ontwikkelingen te duiden en door te laten zien dat er vele kunstgeschiedenissen te schrijven zijn. Om kennis van het historisch erfgoed in verband te kunnen brengen met actuele ontwikkelingen, moeten conservatoren met kennis van de museale verzamelingen actief betrokken zijn bij de museale presentatiepraktijk. Maar net zoveel ruimte is nodig voor de inbreng van jonge kunstenaars en tentoonstellingsmakers, voor

meer tijd te nemen, door terug te kijken, door vragen te stellen en door reflectieve momenten te creëren.

VII Er is een nieuwe generatie van jonge kunstenaars actief, die in hun werk direct reageert op de hedendaagse visuele cultuur. Deze kunstenaars trekken zich niet terug in hun ateliers, ze verschuilen zich niet achter pure esthetiek en ze zijn niet primair uit op individuele expressie. Zij maken bij voorkeur geen zuiver persoonlijke, autonome objecten die losstaan van de realiteit, maar creëren in plaats daarvan nieuwe verbanden die ervaring, ontroering of kritische beschouwing mogelijk maken. Hun kunstwerken kunnen elke mogelijke vorm aannemen: schilderkunst, sculptuur, film en video, fotografie, digitale media, performance, mode, vormgeving, architectuur, tekeningen en installaties, of juist combinaties daarvan. Zij helpen ons de bestaande beeldcultuur te analyseren en er nieuwe betekenissen in te vinden. Het mondig museum speelt hierop in door de analyse van visuele cultuur te stimuleren, en door een omslagpunt te forceren in de traditionele manier waarop wij naar kunst kijken.

VIII Het mondig museum voor moderne en hedendaagse kunst is niet langer een ontzagwekkend instituut. Het is geen witte, sacrale ruimte, geen koninkrijk, geen kerk, geen wetenschappelijk instituut en zeker geen school. Het is een levendige, hybride plek, waarin het samenspel tussen verschillende artistieke disciplines een bindende factor vormt, en waar inspirerend teamwerk leidt tot avontuurlijke combinaties van verzamelingen, presentaties en gebeurtenissen. Dit type museum fungeert als een venster op een complexe en kleurrijke wereld, waarbij het publiek wordt uitgedaagd om een individuele, reflectieve positie in te nemen. In een geleidelijk, schokkend, confronterend of speels proces van kijken, denken en verwerken kunnen standpunten worden uitgewisseld en nieuwe meningen gevormd. Een dergelijk museum heeft stevige wortels in het verleden en zoekende tentakels die geopend zijn naar de wereld.

Stijn Huijts is directeur van Museum Het Domein in Sittard; Edwin Jacobs is voormalig directeur van Museum Jan Cunen in Oss en 'cultuurmakelaar' in de gemeente Tilburg; Meta Knol is conservator van het Centraal Museum in Utrecht.

In musea voor moderne en hedendaagse kunst dreigt monocultuur te ontstaan

op het oordeel van op cijfers beluste politici, en die artistiek-inhoudelijk beleid ondergeschikt maken aan bedrijfsvoering en marktwerking. Juist in de richting van het bedrijfsleven en van de lokale en landelijke politiek zouden ambassadeurs van de musea op de barricaden moeten springen om een pleidooi te houden voor een levendige, kwaliteitsvolle wisselwerking tussen de hedendaagse cultuur en het cultureel erfgoed. Voor de overheid als eindverantwoordelijke partij is daarbij een essentiële rol weggelegd: niet alleen als 'beschermheer' van de kunsten maar ook als een voelende en voedende partner.

V Het ideale museum actualiseert het verleden door historische gelaagdheid en diepgang aan te brengen in projec-

nieuwe initiatieven en voor de ontwikkeling van polemische tentoonstellingen.

VI Het epicentrum van de hedendaagse kunst bevindt zich niet in de musea, maar in de hybride werkelijkheid daaromheen. Hedendaagse beeldende kunst is een onopvallend proces van vertrek en aankomen, langs alle mogelijke routes van beelden, situaties, expressies, samenwerkingsprojecten en territoria. Documenta's en biënnales vormen de nieuwe centra waarin het circus van de hedendaagse kunst tijdelijk neerdaalt in een vluchtig samenspel van makers en publiek. In dit krachtenveld is het museum niet meer richtinggevend, maar kan het wel diepgang geven aan het primaat van de vluchtigheid, door juist

Ruzie met Mondriaan Stichting

De directe aanleiding voor dit manifest is de brief die de zeven directeuren van grote musea begin november stuurden naar de Mondriaan Stichting. Hierin hekelden ze de inhoudelijke bemoeienis van dit overheidsfonds, dat jaarlijks 26 miljoen euro voor de beeldende kunst verdeelt. Opvallend was de harde toonzetting. Zo noemden de directeuren van Boijmans van Beuningen, Centraal Museum, Gemeentemuseum Den Haag, Groninger Museum, Kröller-Müller Museum, Museum de Pont en Stedelijk Museum het fonds „bevoogdend” en „betuttelend”. Ook betreft de Mondriaan Stichting de kunstmusea niet serieus bij de besluitvorming, aldus de directeuren. „De musea voelen zich als jongste

bediende behandeld.” De Mondriaan Stichting reageerde, bij monde van directeur Gitta Luiten, met een felle brief. De grieven van de musea waren „feitelijk onjuist”, schreef Luiten. Ze herinnerde er bovendien aan dat dezelfde musea die nu over gebrek aan overleg klaagden, een half jaar eerder hadden besloten haar stichting uit het reguliere overleg te weren. Een aantal directeuren van kleinere musea en jonge conservatoren vinden dat de Mondriaan Stichting wel degelijk richtinggevend mag zijn.

De brieven van de musea en de Mondriaan Stichting zijn te lezen op www.nrc.nl/kunst